

Lausunto

06.08.2021

VVTDno-2021-745

Asia: VN/5875/2019

Lausuntopyyntö saamelaiskäräjälain muutosta valmistellun toimikunnan mietinnöstä

Lausunnonantajan lausunto

1 luku Yleiset säännökset (pois lukien 3 §)

Yhdenvertaisuusvaltuutettu pitää tärkeänä, että saamelaiskäräjistä annetun lain muutoksilla voidaan vahvistaa alkuperäiskansa saamelaisten perustuslakiin ja Suomea velvoittaviin kansainvälisiin ihmisoikeussopimuksiin perustuvaa itsemääräämisoikeutta ja itsehallintoa. Esitetyt muutokset lain 1 §:ään selkeyttävät lain tarkoitusta. 2 §:n täsmennys ”riittävästä” resursseista antaa nykyistä vahvemman pohjan saamelaiskäräjien toiminnalle.

3 § Oikeus tulla merkityksi vaaliluetteloon

Yhdenvertaisuusvaltuutettu pitää tärkeänä, että lain 3 §:n otsikko muutetaan identiteettiin viittavasta ”saamelaisesta” vastaamaan pykälän tosiasiallista tarkoitusta eli oikeutta tulla merkityksi vaaliluetteloon. Valtuutettu katsoo, että ehdotettu 3 §:n mukainen määritelmä vaalioikeutetuista henkilöistä yhdistää onnistuneesti subjektiivisen itseidentifikaation vaatimuksen objektiivisiin kieleen ja polveutumiseen perustuviin kriteereihin. Kielikriteerin ulottaminen yhtä sukupolvea aikaisempaa pidemmälle yhtenäistää määritelmää Pohjoismaisen saamelaissopimuksen sekä Ruotsissa ja Norjassa käytössä olevien säädösten kanssa.

Esitysluonnoksessa vaaliluetteloon pääsyn kriteereistä on poistettu nykyisen lain 3 §:n toinen kohta eli ns. lappalaisperuste. Nykyisessä laissa saamelaisuuden yhtenä objektiivisena perusteena on myös se, että henkilö on ”sellaisen henkilön jälkeläinen, joka on merkitty tunturi-, metsä- tai kalastajalappalaiseksi maa-, veronkanto- tai henkikirjassa”. Lausunnolla olevassa toimikunnan mietinnössä todetaan, että kyseinen historiallinen rekisterimerkintä viittaa elinkeinoon eikä ole tae rekisteriin merkityn henkilön saamelaisuudesta. Lappalaisperusteen poistamiseen kohdistettu kritiikki perustuu suurelta osin näkemyksiin saamelaisten kotiseutualueen maa- ja metsäoikeuksista. Historiallisilla rekistereillä voi mahdollisesti olla tulevaisuudessa vaikutusta maan omistukseen ja käyttöön liittyvissä kysymyksissä, mutta saamelaiskäräjien vaaliluettelomerkinnällä ei ole yhteyttä

nykyisiin tai tuleviin kysymyksiin yksilön maanomistuksesta tai käytöstä. Saamelaiskäräjät valitaan toteuttamaan kieleen ja kulttuuriin liittyvää itsemääräämisoikeutta. Tämän vuoksi on keskeistä, että vaaliluettelossa olevilla henkilöillä on elävä yhteys saamen kieliiin ja saamelaiseen kulttuuriin. Esivanhemman historiallinen rekisterimerkintä ei ole tae tästä yhteydestä. Tämän vuoksi valtuutettu pitää lain 3 §:n toisen kohdan poistamista perusteltuna.

2 luku Saamelaiskäräjien tehtävät (5-8 §)

Yhdenvertaisuusvaltuutettu pitää positiivisena saamelaiskäräjien tehtäviin ja määrärahojen jakamiseen liittyvien säädösten täsmentämistä. Niiltä osin, kun saamelaiskäräjille tulee esimerkiksi avustusten käytön valvontaan liittyviä uusia tai aikaisempaa laajempia tehtäviä, on huolehdittava riittävästä resursseista näiden tehtävien hoitamiseen.

9 § Yhteistoiminta- ja neuvotteluelvoite sekä 9 b § Menettely yhteistoiminnassa ja neuvotteluissa

Yhdenvertaisuusvaltuutetun mukaan on tärkeää, että saamelaisten itsehallintoperiaatteen mukaisesti viranomaisten ja muiden julkista hallintotehtävää hoitavien neuvottelu- ja yhteistoimintavelvoitetta vahvistetaan ja selkeytetään. Ehdotetussa muotoilussa vahvistuu nk. FPIC-periaate eli alkuperäiskansoilta on saatava tietoon perustuva ennakkosuostumus ("free, prior and informed consent") asioissa, jotka vaikuttavat alkuperäiskansa saamelaisten oikeuksiin. Tiukan kotiseutualueeseen rajoittuneen toimivallan avaaminen neuvotteluelvoitteessa on myös perusteltua, huomioiden kotiseutualueen ulkopuolella asuvien saamelaisten, erityisesti saamelaislasten ja -nuorten, suuri määrä.

Yhteistoiminta- ja neuvotteluelvoitetta koskevien menettelyohjeiden tuominen laintasolle on valtuutetun mukaan myös positiivinen uudistus. 9 b § muotoilu vastaa oikeusministeriön saamelaiskäräjien kanssa yhteistyössä laatiman neuvotteluelvoitetta koskevan muistion sisältöä.

9 a § Saamelaisten oikeuksien huomioiminen viranomaisten ja muiden julkisia hallintotehtäviä hoitavien toiminnassa

Uusi saamelaisten oikeuksien huomioimista koskeva pykälä selkeyttää perustuslain 22 §:n mukaisten viranomaisvelvoitteiden sisältöä suhteessa alkuperäiskansa saamelaisten oikeuksiin. Yhdenvertaisuusvaltuutettu pitää ehdotettua säädöstä kannatettavana.

3 luku Toimikausi, toimielimet ja toiminta

-

3 a luku Kirjanpito ja tilintarkastus

-

4 luku Saamelaiskäräjien vaalit

20 § Yhdenvertaisuusvaltuutettu pitää tärkeänä muutosta, jolla varmistetaan alueellisen edustavuuden lisäksi myös eri saamen kielten edustus vaalilautakunnassa.

5 luku Muutoksenhaku vaaliluetteloa koskevissa asioissa

-

6 luku Erinäiset säännökset

-

Rikoslain 40 luvun 11 §

-

Muita huomioita

Yhdenvertaisuusvaltuutettu pitää esitettyä saamelaiskäräjälain uudistusta tärkeänä askeleena alkuperäiskansa saamelaisten oikeuksien paremmalle toteutumiselle Suomessa. Sekä Euroopan neuvoston että Yhdistyneiden kansakuntien ihmisoikeussopimusten valvontaelimet ovat Suomea koskevissa suosituksissaan toistuvasti nostaneet esiin tarpeen alkuperäiskansa saamelaisten itsemääräämisoikeuden ja yhdenvertaisuuden edistämisen. Valtuutettu katsoo, että ehdotettu lakiesitys edistäisi näiden tavoitteiden toteutumista. Lakiesitys vahvistaa alkuperäiskansa saamelaisten itsemääräämisoikeutta omaa kieltä ja kulttuuria koskevissa asioissa. Lain muutoksilla vastataan myös YK:n ihmisoikeuskomitean 2019 antamissaan ratkaisuisa esiintuomiin ihmisoikeusloukkauksiin saamelaiskäräjien vaaliluetteloon merkitsemistä koskevissa asioissa. Yhdenvertaisuusvaltuutettu katsoo, että lakiin esitettävät vaatimukset syrjinnän kiellosta sekä yleisesti että erityisesti vaaliluetteloon merkitsemiseen liittyen edistävät alkuperäiskansa saamelaisiin kuuluvien oikeuksien toteutumista.

Jutila Matti
Yhdenvertaisuusvaltuutetun toimisto